

ANTZE TA ELERTI

"NUNDIK NORĀ MUSIKA?"

Musika-gai edozeini buruz zerbait edatzeko agindu didate. Erti-alor au gutxi jorratua omen degu-ta. Ta neri egugo eresertiarren egoera gai erakarkorra oti zitzaidan. Zirika zoliak nabaitzen nituan barnean lan oni ekiteko, ta azkenean asierari eman diot. Ez uste arren, lan osca izango dezunik. Batetik ezut iturri askorik arkitu nun edateko, ta bestaldetik egungo eresertia beste erti guzien gisa, se traka nasi baten antzo agertzen zaigu. Ta goazen arira.

Ta lenengoz zer adierazo nai dute erdal dunak "moderno" itzakin? Doixtarrek Schlagwort esaten duten itz oietakoa omen degu au ere, esakuntz egiña alegia. Berez esangura aundi gabeko itze.

Zer da ordea, eresertian, modernoa? Zer ez? Aldiari soilik ote dagokio, edo-ta irispen sakonago ote? Egungo eresertiari izendatzen al zaio moderno? Ola izanik oraingo ereserti guzia modernoa litzake. Onela uste bide du Strawinsky gaurko ereslaritarik bikaiñenak. "Lo moderno, dio, es aquello que es de su tiempo y debe estar a la medida y en la posición de su tiempo". (Ikus "Poética musical" laugarren ikasgaia. Tipología musical, 103 or.) Onen gardiz eresertia gizaldiz zer erantsi dituan tankera guztiak modernuak izan dira beren garaian.

Westphal musikologoari axaleko xamar deritzala iritzi au ta mamiragoño sartu nai du. Onen ustez moderno esakuntzak, ereserti aro bati asiera eman dio. Orain arteko teknika-oñarrien i-

rabiatze-aldatzea egin digun musika-aroiari. Menderik mende orain arte jabe ziran ereserti-arau-diak jaurti ta siestu dituan eresertia litzake. Eres-edesti-aldi berri bat. Eresertiaren uler-sentiera-aro berri bat. Renacimiento, Klasiku, Erromantiku-aro aundiak igaro ziran bezelatsu, gaur "Moderno"aroa litzake. Euskeraz "egungo" edo obeto, "berri" itzakin adierazikogenduke, erderaz ere "moderno"aren ordeaz, "nuevo" erabiltzen dute-ta-

Ta zein litzake aro onen nabari berezi-tasuna? Westphal'en iritziz ab imis, muiñetatik herrituriko eres-joskera.

Onek esanarekin gogoia bare geldituko? Guztiak ez beintzat. A. Della Corte ta Pannain beren "Historia de la Música"n artean. Ara auek esana:

Ertian joskera, teknika, guztia daiteke, eta deus ez daiteke ere. Guztia da, gogai artistikoa izateratu, kanporatzen duanez. Ezta ezer, erti-lana ren barne gogaiaren izaera adierazteko, atzemateko ez baita naiko. Teknikara jotzen degu lenbizi erti-lan bat ulertzearren. Ezaupide bat da. Ezta ordeia dana ezaupide orretan bukatzen. Ezaupide orrenpean dagoana atzi bearra degu. Ezaupide ori sortuarazi, bizi ematen dion anima.

Westphal jauna, zorroztasun aundiz egiñik ere, ezaupidean takatzen da aurrera gabe, ezaupideak guztia osatuko bai-lukean. Berarentzat dana otsak jaurtitzen dituzten artu-eman-arauditari asi eta bukatzen da. Teknika-alderdia anatomista baten gisa aztertzen du. Eta egia esan, argi dizdira lilluragarriak jaulki ditu gaurko Armoni-baitan. Baña, gorputz-azterketan gogo betetzen du.

Ereserti berria osorik barruntzeko animari so egin bear diogu. Gorputza bizitzen, suz-pertzen duan animari. Otsak bere naitara sortu, zuzendu, aldatu ta ansten dituan animari.

Askok teknik aldeari begiratuta, ereserti berria Debussy'rekin asten dala diote. Anima alderditik ere berdin esan diteke. Ereserti berria Debussy'rekin asten da. Beraz, zuzen, egungo eresertiaren aita izena ezarri izan zaio.

Labur-labur azalduko dizkitzut gaurko

ertiera guziari bizi ematen dion anima orren berezitasunak, onurakorrago baitzaigu guri ere, bear bada, lenbaitlen gorputzera jo eta bera ikusmiratzerazera.

Egungo eresertiaren estualdia gaurko nortasunaren estualdiarekin batagortzen omen da. Ogeigarren gizaldiko musika, nortasunaren kinka, zalan-tza dezu. Emeretzigarrenge gizaldiko Erromantikuaroa, nortasunaren agiri lirikoan nabaritzen zan. Nortasun ori, ordea, agortu-edo egin bide da.

Nortasunaren ogortzeak, keraren agortzea dakar ondorioz. Kera nortasunaren agiri zolia baita. Eta egungo musika kerarik gabea azaltzen zaigu. Baita batek baño geiagok esan ere ertian ez-tala keraren bearrik, ori ertia errotik ukatzea zala oartzeko.

Erti berriaren beste berezitasun bat: ertilariak berari begira lan egiten du, ez erriari. Erria saiestu, alde batera laga duala diradi. Bere anima, bere izaera, bere axanpa, larri ta kinkekin zertu nai du.

Tamalgarria gaurko ertilariaren egoera. Oscar Esplá/españitar ereslari bikaiñak beltz xamar ikusten zun ereserti-sapaia "Musica" aldizkarian "Función musical y Musica contemporánea" artikuluan. Eresgillæk eztu igarotako, egungo es dan eresgintza-erari itsatsi nai, ta bestetik gaurkoa kerarik gabe, nortasun izpirik gabeko ikusten du. Orregatik, ogeigarren mendean musika-sentimema ain ondatua arkitzen. Ainbeste joera, ainbeste berrikeri.

Goazen orain banan banan gaurko eresertiaren ezaugarri agirienak ikertzera. Bearrezkoa zaigu lenen Claude Debussy munduan argia ikusi duten ereslari aundienetakoari burua zuzentzera.

Verlaine ta Mallarme'k lertian, Manet eta Courbert'k margo-ertian antzo, Debussyk "impresionismo" izendatu duten erti-joera sortu zigun eresertian.

Azal-azaletik aztertuko degu, eta eresertiari ekarri dizkion berezitasun aldetik bakarrik. Debussy'k soiñu-otsa, armoniarengandik jarei utzi du. Eta arkipen onek uartzeko berriak zbalduko dizkio ogeigarren gizaldiko ereserti guziari.

Len akorde bakoitza etzan berarentzat. Beti beste baetra jotzen zun,urrungoa ta aurreko-arengandik askatuta etzun esan-gurarik; musika zearka zebillen. Debussy'k otseia indar erakarkor eta erabakor ori alienatu egin die. Akorde bakoitza aske da,berak bakarrik du indar aurrekoari so ein bearrik gabe. Eresertia goitik-berakoa eratu du.

Len nota-malla edo eskala zortzi nota-koa gendun,bost tonu eta bi tonu-erdiekin osotua. Debussy'k sei tonutan zatitzen du maiz,orregatik hexafonica edo sei-tonukoa izena ezarri diote. Len ereskidetasuna edo armonia iruko tartekoekin (Intervalo de tercera) sortzen zan,orain sarri Debussy'k laukoekin eratzen ditu. Ereskaitza len etzun berez baliorik,orain ereskideak aiña lortu du. Sartaldeko eresiera zenbait ere eran-tsi dizkio gure arteko musikari.

Orain arte ereskikera (modo) garran-tzitsuenak aundi ta txiki ziran. Ereserti guzia bi era auetan mamitua agertzen zitzaignun. Orain ordea,Debussy'k bere naitara edo barne-giroak eskatzen dionean,eztu diek saiestu ta beste erata-ko berriak erabiãtzeko ikararik. Len ain jaun ta jabe egiten zan tonu-ereskikeraren erakarkizuna (atracción tonal y modal) bigundu,auldu egin du Debussy'k.

Billarme'ren olerki batean argiturik garatutako "Prelude a l'apres-midi d'un faune" eresti erdiragarrian eman zion asiera musikaera berri oni. Aitaturiko edesti ori gizaldi ontan sortutakoan balioetsienetakoa omen degu. Orrek darion ezta! mozkorgarria! Debussy' ren edatuta-korik ederrena "Pelleas et Melisande"antzerkia dezu.Antzerti edestian garrantzi aparteko degu lan au,denaz arri pitxi istatuenaz josia.

Ez uste ordea,joera au berez erne zanik.Debussy gaztetan Errusi aldean izan zitzai-zun,eta ango musikalari itzaltsuenen eragipen bizia jaso zizun.Batez ere,Cui,Belakireff eta geintsuena Mussorgs-ki'rena.Bestaldetik,Wagner-en eresertiak sakon-sakonean ikutu zion,bere joerak arenarekin moko-z-moko jaio nai ba zun ere.

Eragipen aundia izan zun Debussy'ren musikak. Granados,Albeniz eta Falla aldi aueta-

ko Espāñi'ko ereslaririk erpiñenak bertan jetsi zuten gogotsu. Baita ere gure Aita Donosti'k, baitipat bere lenen aldian, gero beste bide ausardiagotsetai ekin izan ba die ere. Eta labor esan, ordu-gerozko ersegille geientsuenak Debussy'ren musikaz blei-blei egin dute lan.

"Impresionismo" joerak eman duan ereslaririk gallurrena Maurice Ravel izan da zalan-tzarik gabe. Euskalduna, Zibaure-n jaioa, Faure'n ikasle izana. "Impresionismo"z oretua agertzen ba zaigu ere, alere nortasun bizi ta nabarikoa da. Bai ereskidetasunean, ta bao orkestaratzean ere. Bere "Daphis et Chloe" ta "Ma mère l'Oye" balletak oso entzunak dituzu. "Zazpirak bat" sifonia ere badu.

Joera ontan sartu dezakegu gure Escudero'ren maisu Paul Dukas. Berea da "Sorgin-ikalea" batzuen gardiz aldi ontako Poema sinfonikoetan aipatuenetakoa, ta bikaiñenetakoa.

Beste musikaera bat "Expresionismo" izena eman diotena da. Musika uts-utsaren atzetik dabil au. Eresertia aski omen da bera bakarrik gogo-sentipenak zertzeko ta aske ibilli bear omen du beste ertiengandik, ez kanpoko munduaren, elertiaren morroi. Gañera, ereslariak eresedestia alde batera bota, ordu arteko musikaera guztiak galetsi ta bat-batean datorkiona notetan jarri bear omen du.

Schering doixtarrak erditu zun zorakeri au. Dan-danean iñork jarraitu ezpadio ere, askoeri atsegín izan zaie ur oietan murgildurik egeri-egitea. Ala Scriabine, Busoni, itzaltsuenak jartzeko.

Schönberg XX'gn gizaldiko berezi-apartekoenetakoa, aldi batean musikaera ontatik xurgatu zuan. Baña bai azkar saiestu ere, ta Debussyren eragipen gogorra nabaiturik, aren tonu-banatzeari ekin zion, tonutasunaren ukatzearaño irisiko. Eta tonugabeko eresertia jaio zan. Musikaren ondabidea askorentzat.

Guk eresi bat entzuten degunean, barnean degun almen batez, soiñu-nota guztiak alkar elkartzera jotzen degu, eresiaren nota guztiak bat-

batekin erkatuaz. Nota orri eresiararen erdiko, jauna ta jabe bezela agertzen da, ta beste guziak beragatik dute izatea. Noten kidetasun orreri tonotasuna esaten diogu, ta oñarri dan notara tonika. Tonotasun edo noten elkartasun oiek bi eratakoak dira garrantzitsuena: aundia ta txikia. Lenen tonotasun auek egibidez zuzenetsi zituena Giuseppe Zarlino izan zan, XVI-gn gizaldian. Ta orduetik onena tonotasun, edo len esan degun bezela "ereskikera" oietan sendotuak edatu dituzte beren lanak. Orrela eresi bat do aundian edo re txikian esaten degu dagoala, eresiararen nota-oñarria edo tonika do danean, eta tonotasuna edo ereskikera aundia bada. (Ez dagokit orain noiz aundia edo txikia leiken azaltzea).

Orain tonotasun orren gabeko musika egiten jarri zaizkigu. Atonalismo esaten dute eresertiri ori. Guk tonugabekoa itzakin adieraziko degu. Ereserti au zuzen egosteko ezikuntza bereziaren bearra dezu, mami-mamin itsatsia baitaukagu-ala aziak izan geranez- len aitatu tonu-joera ori. Oso gauza eder eta entzungarriak mamitu dizkigute tonugabeko eran. Aipaturiko Schönberg ez- ezik beszenbaitek ere erabili dute era au: Honegger, Erik Satie, Roussel, Milhaud prantzitarak, Hindemith, Webern, Egk doixtarak, Respighi italiarrak, Bela Bartok eta Zoltan Kodaly magiarrak. Denak eresertiarren lenen-mallan dabilzanak, eresertiera au erabiltzarren bakoitzak bere nortasun nabaria dutenak eta azkenengo biak beren eresertia erri-erriko iturrietan jetsitakoak. Aita Donostik ere onelako pindar batzuk jaurtizzen ditu bere azkenengo musiketan.

Tonugabeko eresertiera au politonalismoa dalakoakin ere lotu dezakegu. Politalismoa, edo tomu askotakoa, eres-zati bat batean zenbait tonotasunetan gantzutua dagonen da. Eragipen apartekoa sortzen du biotzean ondo erabiltzen danean. Egon Wellern (Viena 'n 1885) atsegiñekoa da era au. Escudero "Arantzazu" Poema sinfonikoan ere olako izpiak arkitu ditzazkegu.

Azkenen Schönberg' k beste era bat darrabil: dodekafonismo edo amabi tonuzkoa. Onek aita, Joseph Hauer du, Viena 'n 1883'an lenengo aldiz argia ikusitakoa. Oñarritzat eskalako amabi nota-

erdiak artzen dira. Saldo batzutan nai bezela eraztu, ta gero naiz zearka naiz goi-beraka aldatu, irauli ta nastu. Bai zertzelada ederra aterako! Orrela daude Schönberg'en pianorako bost ereski, pianorako suite ta abar. Albam Berg bere ikaslea oratn gogo-bete ibilli zaizu. Baña era au dan bezela oso-osorik erabiltzen danean ezperen, iguin garri dirudi. Ta Oscar Espla'k len aitatu artikolan ondo inharrosten du. Ia berdin litzake au: artu ume batek zenbait margo ta plasta-plasta igurtzi orma batean. Zer aterako? Onenan Chef d'oeuvre'en bat .

Beste teknika-berrikeri edo tasun--zer esango- batzuek ere ikusi ditugu. Orain arteko eskala tonu ta tonu erdiak osotzen zuten. Luidwige Haba'k (1893, Checoslovaquia) tonu laurdenekoa atera digu. Musika asko garatu du orrela ta ori emateko piano berezi bat egiñarazi.

Ezin lan burutu beste ereslari bat aipatu ezik. Schönberg'ekin gaurko ereslaririk apartekoena: Stravinsky. Musika-mundu bere-bere bat sortu digu. Itz egin al leike Stravinsky'ren musikatzaz oroki? Stravinsky'ren tankerarik eztagola esan oi da. Etzun armoniarik ikasi izan nai. Bein, batzar batean "eresgille ospetsu" izena eman ziotenan, berak au esan: "Ni enauk eresgillea, eres-idorotzalle bat baizik". Gure mendeko axanpa, larria, kezka daramazki beste gaurko ereslarien buru. Urduri, ezta inon bare geldi. Lan batetik bestera, beltzetik zurira aiñako ezberdin agertzen da. Batzutan arkaiko aintsiñausai lilluragarritz, bestetan orain azken-aldiko era guzti giroz jantzita, danetik danera dijoa. Ogeigarren gizaldiko musikaren kinka gizarazten du, beste inork baño obeto, egokiago. Baitipat bere ritmotan -Afrika ta Ameriketatik jasotako "jazz" eta poliritmia- aundi, ezin-esan zaigu.

Margo-ertian cubista-era dalakoari erkatua izan da Stravinsky eresertian. Bereak dituzu: Petrushka, Le Sacre du Printemps, Les noces, Eresi-sinfonia, ta abar. Meza bat ere bai.

Ta bukatu egin bearko. Barka azaldu litekean -lan baterako geiegi, eta bear nuan oro esan ez badet. Eztakit ereserti berrian asia

zeranentz. Gauza aipagarri-onak egin dira beintzat.
Eta gure XX'gn.gizaldiko mundu onen agiri ta ix-
pillu garbia izan nai du.

Iturria'tar Joxe.(o.f.m.)

Arantzazu'ko teologilaria.

